

Antiek uit Oostenrijk

(D. Scheper; uit: *Perfinpost* nr. 43, nov. 1997)

Inleiding

De perfins van Oostenrijk vormen een veelzijdig verzamelgebied met allerlei mogelijkheden voor specialisatie.

In een aantal artikelen wil ik verschillende mogelijkheden onder uw aandacht brengen. Daarbij zal ik soms een beroep doen op uw medewerking voor het verstrekken van aanvullende gegevens. Ook stel ik uw reactie op prijs als het behandelde onderwerp vragen bij u oproept.

Dit artikel gaat over de beginjaren van de Oostenrijkse perfins. Daarmee bedoel ik de periode vóór 1891.

Het begon allemaal al in 1877. Vandaag 120 jaar geleden dus. Vandaar de kop boven dit artikel.

De eerste perfins

Op 7 april 1877 besloot de minister van Handel (en postzaken) dat het "perforeren van postzegels als bewijs van eigendom" was toegestaan.

Dit besluit werd gepubliceerd op **13 april 1877** en was vanaf die datum van kracht.

De betekenis van dit besluit voor het verzamelgebied van Oostenrijkse perfins reikt verder dan men op het eerste gezicht zou denken. Dit is een gevolg van het feit dat het grondgebied van de toenmalige monarchie Oostenrijk-Hongarije in die tijd (en nog lang daarna) niet alleen het huidige Oostenrijk omvatte.

De datum 13 april 1877 kan daarom tevens als "geboortedatum" worden beschouwd voor het gebruik van perfins in (grote delen van) het huidige Tsjechië, Polen, Liechtenstein, Italië en het voormalig Joegoslavië.

Bij de ineenstorting van het keizerrijk Oostenrijk-Hongarije aan het eind van de eerste wereldoorlog, werden de Oostenrijkse voorschriften voor het gebruik van perfins door de nieuwe staten overgenomen. Dit biedt interessante mogelijkheden voor het verzamelgebied.

Maar daarover een volgende keer meer.

"Voorlopers" van de firmaperforatie

Al snel na de uitgifte van de eerste Oostenrijkse postzegels in 1850 troffen Weense firma's maatregelen tegen de diefstal van hun postzegels. Deze diefstal vond plaats door medewerkers die de postzegels van de brief verwijderden terwijl ze de brieven naar het postkantoor brachten. Deze medewerkers wisten dat - net als vóór de komst van de postzegel - dergelijke ongefrankeerde brieven toch wel werden bezorgd en dat het port bij de ontvanger van de brief in rekening zou worden gebracht.

Zolang de ontvanger niet zou klagen over een ongefrankeerde brief, zou de diefstal niet worden ontdekt. En bovendien was het bewijs van diefstal dan inmiddels moeilijk te leveren.

Aan deze "misdadige" praktijken werd door sommige firma's op een creatieve manier een halt toegeroepen. Zij gaven hun medewerkers opdracht om bij het verzenden van brieven eerst de postzegel te plakken en daarna het adres gedeeltelijk over de postzegel te schrijven. Deze werkwijze werd geautoriseerd door het besluit van de minister van Handel van 30 mei 1860 (gepubliceerd op 18 juni 1860).

Ook waren er firma's die hun firmastempel op de brief en over de postzegel plaatsten. Deze werkwijze vond echter geen genade in de ogen van de minister van Handel en werd daarom op 11 april 1863 verboden.

Vanaf die datum moesten postbeambten dergelijke brieven als niet gefrankeerd beschouwen en het verschuldigde port bij de ontvanger van de brief in rekening brengen.

Postzegels met deze firmastempels (zgn. security markings) worden wel als voorlopers van de perfins beschouwd. Ze zijn onder andere ook bekend uit Engeland, Zwitserland, India, Hong Kong en Straits Settlements.

De sinds 18 juni 1860 legale werkwijze waarbij het adres over de zegels mocht worden geschreven, had maar gedeeltelijk succes omdat de aandacht van de stelende medewerker zich verplaatste naar de postzegelkas van het bedrijf. Deze ontwikkeling vroeg dus om andere maatregelen.

De introductie van de firmaperforatie

De situatie bij de introductie van firmaperforaties in Oostenrijk was een andere dan in Engeland. Toen Joseph Sloper in 1868 van de Britse PTT toestemming kreeg om zegels te perforeren, had hij dit vooral te danken aan een werkwijze van de Britse PTT zelf: bij inlevering van geldige postzegels vergoedde de PTT de frankeerwaarde.

Voor onbetrouwbare medewerkers was deze service wel erg verleidelijk om zegels uit de postzegelkas van hun firma te 'lenen'. De gestolen postzegels konden bij de Britse postkantoren immers snel worden verzilverd en het vaak lage loon kon zo met weinig moeite wat worden aangevuld.

De Oostenrijkse postkantoren hebben nooit postzegels van het publiek teruggekocht. Toch werden ook Oostenrijkse firma's in groeiende mate geplaagd door diefstal uit hun postzegelkas. Ook hier hadden de dieven een aantrekkelijke heler gevonden: de tabakswinkelier.

De tabakswinkeliers speelden een belangrijke rol bij de verkoop van postzegels aan het publiek. De postzegels werden door hen met 1% korting gekocht bij de postkantoren en tegen frankeerwaarde aan het publiek verkocht. Natuurlijk kochten veel winkeliers liever de (gestolen) postzegels die hen door particulieren werden aangeboden. Door een hogere korting op de frankeerwaarde te bedingen, was hun winstmarge veel groter.

Uiteraard zonden de bestolen firma's op maatregelen om de diefstal uit hun postzegelkas te voorkomen. Het perforeren van de postzegels was voor hen "het ei van Columbus". En op 13 april 1877 werd hen officieel toegestaan om de postzegels door perforatie van hun initialen of naam te voorzien.

Was Joseph Sloper in Oostenrijk?

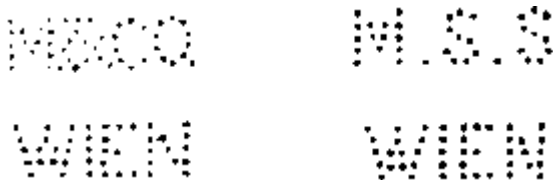
Ik heb me afgevraagd of Joseph Sloper ook in Oostenrijk een belangrijke rol heeft gespeeld bij de eerste firmaperforaties.

Kijken we naar zijn positie in Engeland, dan valt op dat hij daar steeds meer concurrentie krijgt nadat zijn patent voor het maken van postzegelperforators in 1872 was verlopen.

Daarom richtte Joseph Sloper zijn aandacht op firma's in andere landen van West-Europa.

In de jaren na 1870 bezocht hij o.a. België, Duitsland, Frankrijk en Oostenrijk. In België blijkt zijn bekendheid nadrukkelijk uit Dienstorder Nr. 294 van 6 oktober 1872, waarin het perforeren van postzegels wordt toegestaan door middel van "het gebruik van het Sloper-systeem".

Een aantal vroege Oostenrijkse perfins toont duidelijk de hand van Joseph Sloper. Twee belangrijke kenmerken zijn het gebruik van de zeer kleine perforatiegaten en de vorm van het &-teken.

Twee voorbeelden van vroege perfins.

!! Joseph Sloper maakte de eerste Oostenrijkse perfins !!

Joseph Sloper is erin geslaagd om een aantal Weense firma's te overtuigen van zijn vakmanschap. Hij stond zowel aan de wieg van de Engelse als van de Oostenrijkse perfins.

Dit resultaat is meer dan ik durfde te hopen van mijn verzoek aan twee leden van onze Engelse zustervereniging om een onderzoek in te stellen in de archieven van Joseph Sloper.

De Engelse Perfin Society bezit een deel van deze archieven. Mijn vraag om hierin te zoeken naar mogelijke opdrachten van Oostenrijkse firma's, werd door Roy Gault en Stephen Steere enthousiast beantwoord.

Hoewel de archieven niet compleet zijn, mag het resultaat er zijn. Ik heb hen kopieën gestuurd van tien Oostenrijkse perfins waarin ik de hand van Sloper meende te herkennen.

Daarvan blijken er vijf door Sloper te zijn geleverd.

Onderstaand een overzicht met het (archief)nummer en het jaar van levering.

GÖGL	nr. 5266	1877/jan
PAGET/& Co/WIEN	nr. 5364	1877/feb
AK&C/WIEN	nr. 6222	1884
V.SUP./WIEN	nr. 6796	1887
S&Co/WIEN	nr. 6955	1888

Hieruit blijkt dat de levering aan twee firma's plaatsvond vóór 13 april 1877 en dus voordat het gebruik van perfins in Oostenrijk officieel was toegestaan.

Speurtocht naar vroege perfins

Bij mijn speurtocht naar de eerste perfins van Oostenrijk heb ik me beperkt tot de periode van 1877 tot 1891.

Daarbij heb ik alleen de perfins in mijn eigen verzameling onderzocht. Deze verzameling omvat zegels van ruim 1900 verschillende firmaperforaties van Oostenrijk.

In de periode van 1877 tot 1891 zijn twee typen postzegels gebruikt. Het ene type is de uitgifte van 1874 (de zgn. nieuwe kleuren voor de uitgifte van 1867) met een afbeelding van het hoofd van keizer Franz Joseph. Deze zegels waren geldig tot 31 oktober 1884.

Het andere type betreft de uitgifte van 1883 met een afbeelding van de tweekoppige adelaar. De zegels verloren hun geldigheid op 30-6-1891.

Tenslotte heb ik ook in de twee "krantenzegels" van 1867 en 1880 nog enkele perfins gevonden.

Uitgifte 1874:

Afb. keizer
Franz Joseph

1883:

tweekoppige
adelaar

In de zegels met een afbeelding van keizer Franz Joseph heb ik tot nu toe zes verschillende perfins gevonden. Twee daarvan kwamen al eerder in dit artikel in beeld. De andere vier worden hierna afgebeeld.

GÖGL

M.T.S

PAGET
& Co
WIEN

R.L.

Perfin:

Gebruiker:

vroegste datum:

GÖGL	?, Wenen	13 mei 1878
M.&CO./WIEN	J.C. Machanek & Co., Wenen	.. maart 1883
M.S.S./WIEN	M. Salcher & Zn, textiel, Wenen..	juli 1880
M.T.S	M. Thorsch en Zn, transport, Wenen	2 april 1882
PAGET/&Co/WIEN	Paget & Co, rubberfabriek, Wenen ..	nov. 1879
R L	R. Landaur, geldwisselkantoor, Wenen	...?

Een oogst van zes verschillende perfins in zegels die geldig waren tot 31 oktober 1884, d.w.z. de eerste zeven jaren nadat het gebruik van perfins op 13 april 1877 was gelegaliseerd.

Wat opvalt, is het feit dat het gebruik van de perfins in deze eerste periode blijkbaar niet verder reikte dan de hoofdstad Wenen.

Ook valt op dat, zowel uit het archief van Sloper als uit bovenstaande gebruiksdata, de perfin 'GÖGL' als vroegste perfin naar voren komt. Waarschijnlijk is dit **de eerste Oostenrijkse perfin**.

De perforatie 'RL' heb ik alleen gevonden in zegels met de afbeelding van keizer Franz Joseph. De andere perfins komen ook voor in de zegels uit 1883 met een afbeelding van de tweekoppige adelaar.

In de zegels met een afbeelding van de tweekoppige adelaar (1883) komen ook andere perfins voor.

Nu volgt een overzicht van perfins in zegels van de uitgifte 1883.

AG/1831
AK&C/WIEN
BRÜLL
D&C

Assicurazioni Generali, verzekeringen, Triëst
A. Keil & CO., handel in barnsteen, Wenen
Ignatz Brüll, Triëst
?, Triëst

EU
'HStS' (monogram)
J.P.
'JRV' (monogram)
KSV

Erste Unfall Versicherungsanstalt, v verzekeringen, Brünn
H. Stiassny - Söhne, Wenen
Julius Pollack, hofleverancier, Triëst
J.R. Villimek, transportbedrijf, Praag
?, Wenen

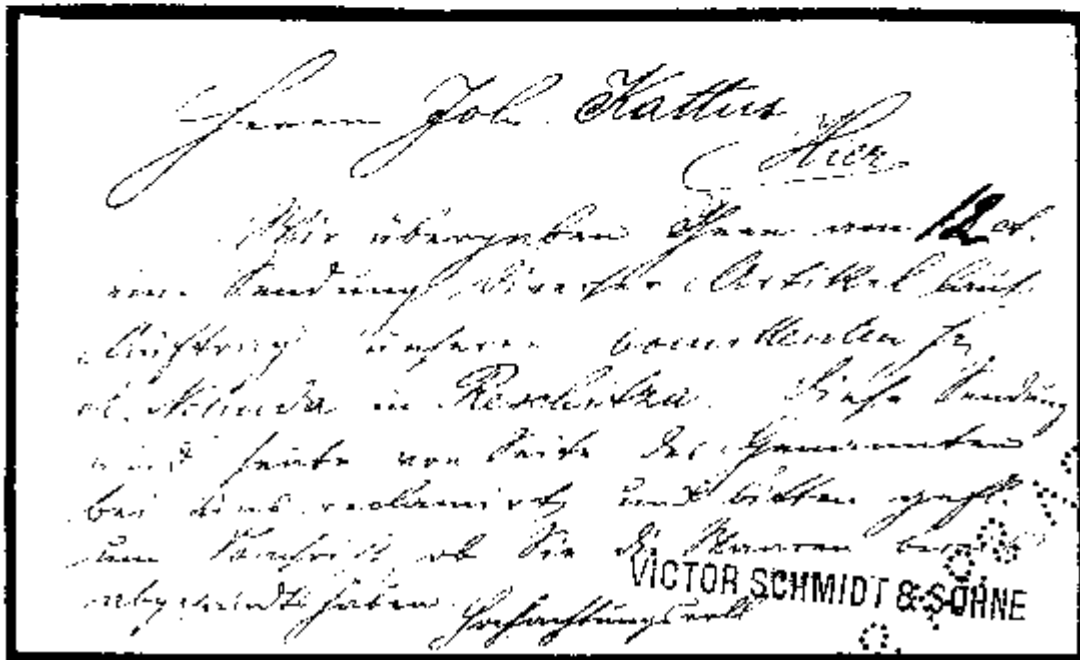
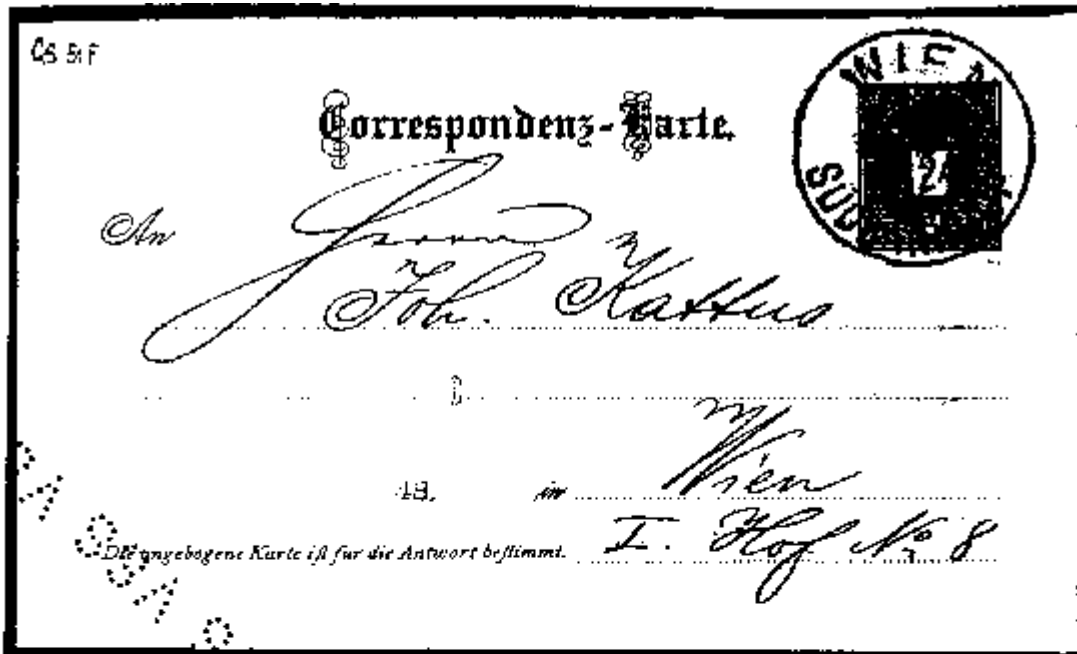
L.A.
L&Co
M&P
PARISI

Leopold Ables, Wenen
Johann Landa & Co, bank van lening, Wenen
?, Triëst
Francesco Parisi, transportbedrijf, Triëst

S.K./&Co.
U.B.
VSS
WR./KAUFMANN/VEREIN

S. Kary & Comp., Wenen
Ungarische Bank, Triëst
Victor Schmidt & Söhne, Wenen
Weense Handelaren Vereniging, Wenen

Ook in oude postwaardestukken komen perfin voor. Hieronder de perfin 'VSS' van Victor Schmidt & Söhne in Wenen.

Zo te zien gaat het om een meervoudige perforator en liep de perfin door in de aangehechte antwoordkaart.

Uit het voorgaande blijkt dat tussen 1884 en 1891 ook door bedrijven buiten Wenen firmaperforaties werden gebruikt. Van de 23 bedrijven die vóór 1891 perfin hebben gebruikt, waren er 14 gevestigd in Wenen, 7 in Triëst en 2 in Bohemen en Moravië (het huidige Tsjechië).

Voor het eerste gebruik van perfin in de havenstad **Triëst** heb ik 29 oktober 1886 als vroegste datum gevonden op een perfin 'J.P.' van Julius Pollack.

Van de twee firma's uit **Praag** en **Brünn** hebben mijn oudste perfin helaas geen leesbaar datumstempel. De vraag, welk bedrijf op het grondgebied van het huidige Tsjechië het eerst perfin heeft gebruikt, blijft daarmee (nog) onbeantwoord.

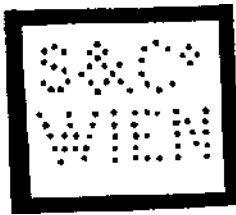
Het gebruik van perfins door Oostenrijkse bedrijven is slechts langzaam van de grond gekomen. Uit de periode van 1877 tot 1968 zijn van Oostenrijk tenminste 2500 verschillende perforaties bekend. Daarvan heb ik er tot nu toe in de periode van veertien jaar na 13 april 1877 "slechts" 23 kunnen vinden. Dat is nog niet 1% van het totaal. Net als bij veel andere landen lag ook in Oostenrijk de bloeiperiode van de firmaperforaties tussen 1890 en 1930.

Tot zover dit artikel over de (eerste) perfins van Oostenrijk.

Ik wil u graag de volgende vragen voorleggen:

Wie heeft aanvullende gegevens over de gebruikperiodes van de in dit artikel genoemde (of andere) perfins in zegels van de uitgifte van 1874?

Wie heeft aanvullende gegevens over het gebruik van perfins in zegels van de uitgifte van 1883? Daarbij ben ik benieuwd naar datumstempels op perfins uit Triëst, Brünn en Praag en naar in het overzicht nog niet vermelde gegevens van gebruikers.

Wie bezit de perfin 'S&Co/WIEN' in een Oostenrijkse zegel? Tot nu toe vond ik deze perfin alleen in Roemeense zegels.

Uw reactie zie ik met belangstelling tegemoet.

D. Scheper, Hogeland 1, 2264 JX Leidschendam.